

НАПРЯМ 3. ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-632-7-10>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВETERАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Ганич О. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права,*

*Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна*

Ескаляція збройного конфлікту в Україні, масовані атаки енергетичного комплексу і цивільної інфраструктурі призводять до чисельних жертв і травмувань як серед військових, так і серед цивільного населення. За останні роки збільшується і кількість ветеранів в Україні через демобілізацію з різних підстав. Однак, правове забезпечення дотримання соціальних прав військовослужбовців, які припинили виконання зобов'язань щодо захисту територіальної цілісності нашої держави постійно стикається з новими викликами, колізіями та проблемними питаннями співвідношення теорії і практики. Для визначення напрямів вдосконалення національного законодавства слід зосередитися на комплексному аналізі міжнародного досвіду правового регулювання ветеранської політики, виявленні його ключових напрямів, а також здійсненні порівняльно-правового аналізу з національним законодавством.

У науковій літературі широко ведуться дискусії щодо визначення статусу ветерана. Різні наукові підходи сприяють виробленню юридично чітких критеріїв, таких як участь у бойових діях, отримання поранень і інвалідності, а також тривалість перебування на лінії фронту та інше. Актуальність цих досліджень зумовлена не лише теоретичним інтересом, а й практичною необхідністю, оскільки це питання має важливе значення для забезпечення ветеранів та членів їх родин додатковими соціальними правами та гарантіями.

У міжнародному праві відсутній універсальний нормативний акт, який би безпосередньо визначав статус «ветерана війни». Регулювання цього питання здебільшого віднесене до компетенції національного законодавства окремих держав, як і спектру прав і гарантій, якими ці особи наділяються.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 1993 року визначає статус ветеранів війни. Ними є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни законодавець відносить учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, учасників війни [1]. З наведеної конструкції вбачається, що особа, яка отримала інвалідність внаслідок військових дій, є також ветераном, навіть, якщо сама безпосередньо не брала участі в бойових діях, не мала статусу військовослужбовця на момент отримання травм та/або захворювання внаслідок війни. А соціальне забезпечення прав цивільних, які стали жертвами збройних конфліктів і військовослужбовців, що були демобілізовані через стан здоров'я і травми, отриманні в результаті виконання службових обов'язків дещо відрізняється.

Значно іншими є підходи до визначення статусу ветерана в законодавстві європейських країн, і держав, що є членами Північноатлантичного альянсу (далі – НАТО).

Так, Уряд Сполученого Королівства визначає ветерана як особу, яка прослужила щонайменше один день у Збройних силах або в регулярних, резервних силах, підрозділі комерційних моряків (якщо вони виконували визначені законом військові операції, то також вважаються ветеранами). Підтримання Управління у справах ветеранів Сполученого Королівства та консультування ветеранів здійснює спеціально створена інституція – Консультативна рада ветеранів. Членами цієї ради є представники різних ділянок влади, збройних сил, громадянського суспільства та приватного сектору [2, с. 90]. Велика Британія одна з провідних військових країн, яка входить до НАТО. Навіть після Брекзиту ця країна має високі показники ефективності реалізації власної політики підтримки ветеранів.

Основні напрямки ветеранської політики Великої Британії: трудова зайнятість, ментальне здоров'я, попередження злочинності серед ветеранів, забезпечення житлом. Велика роль при цьому надається міжвідомчій взаємодії та співпраці з громадським сектором [3].

Сполучене Королівство, Франція, Німеччина та США провадять державні програми щодо підготовки військових до подальшого цивільного життя ще до їх демобілізації. Кожному військовослужбовцю гарантується надійна так званий «соціальний пакет» коли

він в майбутньому змінить статус «військового» на «ветерана». При чому уряд надає на ці програми значне державне фінансування.

До прикладу, військовослужбовці США розпочинають Програму допомоги у перехідному періоді за рік до звільнення зі служби або за два роки до виходу на пенсію. Аналізуючи досвід правового забезпечення професійної адаптації та права на підприємницьку діяльність ветеранів війни Сполучених Штатів Америки, українські науковці констатують, що нормативно-правова база та система державних органів США є розгалуженими. Однак, ця система одночасно є комплексною, тому, що враховує потреби отримувачів допомоги із застосуванням між секторального підходу, охоплює різні сфери, що, в свою чергу, передбачає створення міждисциплінарних програм підтримки ветеранів [4, с. 177, 180]. При чому ветеранами війни визнаються особи з числа військовослужбовців США, таких, що припинили військову службу.

У Франції сам факт служби в армії автоматично не дає статусу ветерана. Якщо аналізувати підстави набуття статусу ветерана у цій країні, ключове значення має участь у бойових діях або служба в бойовій частині щонайменше впродовж 90 днів, що має бути підтверджено державною документально. Відповідний статус визнається Національним управлінням у справах ветеранів та жертв війни також у випадку перебування не менше чотирьох місяців у статусі призначеного ОРЕХ (кампанії військових сил Франції за межами національної території) [2, с. 71]. Статус ветерана і в подальшому соціальні привілеї і додаткові гарантії соціального забезпечення також можуть отримати поранені на війні, що мають «маркування із хрестиком». У контексті французького законодавства під «маркуванням із хрестиком» розуміється низка військових відзнак у формі хреста. Отже, на нашу думку, такими особами можуть виступати цивільні або некомбатанти, що надають медичну, юридичну чи духовну допомогу під час збройних конфліктів, отримати травми та були нагороджені відповідними військовими відзнаками.

Дещо іншим є підхід до встановлення і визначення статусу ветерана у Хорватії. Закон «Про хорватських ветеранів Вітчизняної війни та членів їх сімей» виокремлює статус «хорватського ветерана Вітчизняної війни», «добровольця» і «учасника Вітчизняної війни» [5, с. 111–112]. Майже у всіх випадках – це особа, яка виконувала бойові обов'язки із захисту незалежності, територіальної цілісності Республіки Хорватія. Крім того, статус «учасника Вітчизняної війни» також може надаватись людині, яка не мала визнаного статусу хорватського ветерана, однак сприяла захисту суверенітету та здобуттю незалежності Республіки Хорватії в якості медичного персоналу,

військового кореспондента, члена пожежних команд, моряка, члена екіпажу суден торговельного флоту, члена Цивільного захисту.

Вищенаведене свідчить, що підходи до визначення статусу ветерана в різних країнах відрізняються. Від статусу і критеріїв його визначення залежить об'єм прав і додаткових соціальних благ для досліджених категорій людей. Проте, здебільшого, серед ветеранів та осіб до них прирівняних у законодавстві інших країн визнаються учасники бойових дій (військові), або некомбатанти. Натомість, національне українське право до ветеранів на законодавчому рівні відносить також осіб, що отримали інвалідність внаслідок війни, не уточнюючи, що такими особами можуть бути тільки військові, що безпосередньо боронили нашу країну. Отже, закон потребує певного уточнення з акцентом саме на військових, які отримали інвалідність внаслідок війни. Слід констатувати, що залучення найкращих міжнародних практик дозволить Україні швидше формувати та впроваджувати сучасну ефективну національну ветеранську політику.

Література:

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України № 3551-ХІІ від 22.10.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
2. Огляд міжнародних практик у сфері реінтеграції ветеранів і ветеранок: міркування щодо воєнного та повоєнного контексту України. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-11/undp-ua-veteran-reintegration-report-ukr.pdf>
3. Державна політика підтримки ветеранів: досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії: аналітична довідка. Український ветеранський фонд. <https://veteranfund.com.ua/support-for-veterans-of-the-united-kingdom-of-great-britain-and-northern-ireland/>
4. Правове забезпечення професійної адаптації та права на підприємницьку діяльність ветеранів війни : монографія / [В. П. Кохан, Є. А. Новіков, О. В. Шаповалова та ін.] ; за ред. В. П. Кохан, І. О. Мамаєва. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2024. 214 с. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/monografiya_veterani_2024.pdf
5. Петков С. В., Губарєв С. В. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей: досвід Хорватії. *Актуальні питання юридичної науки*. № 22. Т. 2, 2024. С. 108–123. URL: https://www.legalnovels.in.ua/journal/22-2_2024/17.pdf